

Установа адукацыі
«Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт
імя Максіма Танка»

ЗАТВЕРДЖАЮ
Праарктар па вучэбнай рабоце
А.В.Макоўчык
«3» 2021 г.
Рэгістрацыйны № УД-26-1/вуч.
№57 2021

АРХЕАЛОГІЯ БЕЛАРУСІ

Вучэбная праграма ўстановы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне
для спецыяльнасцей:

- 1-02 01 01 Гісторыя і грамадазнаўчыя дысцыпліны
- 1-02 01 02 Гісторыя і сусветная мастацкая культура
- 1-02 01 03 Гісторыя і экскурсійна-краязнаўчая работа

Вучэбная праграма складзена на аснове тыпавой вучэбнай праграмы, зацверджанай Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь (рэгістрацыйны № ТД- 85 /тып. ад 2021 г.

СКЛАДАЛЬНІК:

І.Л.Калечыц, дацэнт кафедры ўсеагульнай гісторыі і metodyкі выкладання гісторыі БДПУ, кандыдат гістарычных навук, дацэнт

РЭКАМЕНДАВАНА ДА ЗАЦВЯРДЖЭННЯ:

Кафедрай усеагульнай гісторыі і metodyкі выкладання гісторыі (праатакол № 9 от 30.04.2021)

Загадчык кафедры

А.А. Корзюк

Навукова-метадычным саветам установы вышэйшай адукацыі «Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка» (праатакол № 8 ад 13.07.2021).

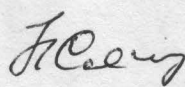
Афармленне вучэбнай праграмы і суправаджаючых яе матэрыялаў дзеючым патрабаванням Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь адпавядае.

Метадыст
вучэбна-метадычнага аддзела БДПУ

Г.В. Вінаградава

Дырэктар бібліятэкі

Н.П. Сяткоўская

Установа адукацыі
«Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт
імя Максіма Танка»

ЗАЦВЯРДЖАЮ

Прарэктар па вучэбнай рабоце

_____ А.В.Макоўчык

«__» _____ 2021 г.

Рэгістрацыйны № УД-___/вуч.

АРХЕАЛОГІЯ БЕЛАРУСІ

Вучэбная праграма ўстановы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне
для спецыяльнасцей:

1-02 01 01 Гісторыя і грамадазнаўчыя дысцыпліны

1-02 01 02 Гісторыя і сусветная мастацкая культура

1-02 01 03 Гісторыя і экскурсійна-краязнаўчая работа

2021 г.

Вучэбная праграма складзена на аснове тыпавой вучэбнай праграмы, зацверджанай Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь (рэгістрацыйны № ТД– /тыш. ад 2021 г.

СКЛАДАЛЬНІК:

І.Л.Калечыц, дацэнт кафедры ўсеагульнай гісторыі і metodyкі выкладання гісторыі БДПУ, кандыдат гістарычных навук, дацэнт

РЭКАМЕНДАВАНА ДА ЗАЦВЯРДЖЭННЯ:

Кафедрай усеагульнай гісторыі
і metodyкі выкладання гісторыі
(пракакол № 9 от 30.04.2021)

Загадчык кафедры

А.А. Корзюк

Навукова-метадычным саветам установы вышэйшай адукацыі «Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка»
(пракакол № ад . .2021).

Афармленне вучэбнай праграмы і суправаджаючых яе матэрыялаў дзеючым патрабаванням Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь адпавядае.

Метадыст
вучэбна-метадычнага аддзела БДПУ

Г.В. Вінаградава

Дырэктар бібліятэкі

Н.П. Сяткоўская

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Дапільмовая гісторыя Беларусі складае значны прамежак часу. Менавіта археалогія даследуе перыяд, які застаўся па-за пісьмовымі помнікамі. Без вывучэння археалогіі немагчыма веданне першабытнага грамадства, гісторыі каменнага, бронзавага, жалезнага вякоў, а таксама сярэдневечча і новага часу на тэрыторыі Беларусі. нацыянальную свядомасць немагчыма будаваць без ведання глыбокіх каранёў сваёй краіны.

Праграма распрацавана з улікам дасягненняў сучаснай гістарыяграфіі і на падставе спалучэння розных падыходаў да вывучэння гістарычнага працэсу.

Мэтаі вывучэння дысцыпліны «Археалогія Беларусі» з'яўляецца фарміраванне ў студэнтаў фундаментальных ведаў у галіне археалогіі як самастойнай па метадах даследавання навукі, прызначанай рабіць рэканструкцыю гістарычнага мінулага, а таксама набыццё ведаў пра археалагічную спадчыну Беларусі.

Для рэалізацыі вызначанай мэты прадугледжваецца вырашэнне наступных задач:

- атрымаць тэарэтычныя веды і практычныя навыкі ў рабоце з археалагічным матэрыялам;
- умець выкарыстоўваць археалагічны матэрыял пры выкладанні курса усеагульнай і айчынай гісторыі, а таксама ў краязнаўчай рабоце з вучнямі.
- стварыць неабходныя ўмовы для фарміравання ў студэнтаў пачуццяў прыналежнасці да археалагічнай спадчыны беларускага народа і адказнасці за яе захаванне;
- садзейнічаць ўсведамленню студэнтамі неабходнасці захавання дзяржаўнага суверэнітэту і выхавання ў іх патрыятызму;
- спрыяць фарміраванню ў студэнтаў навуковага светапогляду праз вывучэнне зместу вучэбнай дысцыпліны.

У выніку вывучэння вучэбнай дысцыпліны студэнт павінен **ведаць:**

- помнікі археалогіі Беларусі як самастойную, спецыфічную і каштоўную гістарычную крыніцу;
- археалагічную спадчыну Беларусі: помнікі, культуры, здабыткі;
- археалагічныя перыяды і этапы засялення тэрыторыі Беларусі ад першабытных часоў;

У выніку вывучэння вучэбнай дысцыпліны студэнт павінен **умець:**

- распазнаваць помнікі археалогіі па іх прыналежнасці: паселішчы (у тым ліку ўмацаваныя і неўмацаваныя), пахаванні, прамысловыя і сакральныя аб'екты;
- рэалізаваць навыкі зняцця вокамернага плана і апісанне помніка археалогіі ў выніку самастойнага выяўлення такога помніка ў краязнаўчай рабоце з вучнямі;

- чытаць стратыграфію культурных напластаванняў на помніках, дзе маюцца агаленні культурнага слою;
- даць тлумачэнне асобным катэгорыям артэфектаў, выяўленых у час палявой краязнаўчай работы;
- прымяніць па практыцы мерапрыемствы, накіраваныя на захаванне помніка археалогіі, якому пагражае знішчэнне;
- выкарыстоўваць тэарэтычныя веды па археалогіі і практычныя навыкі ў рабоце з аўтэнтычным матэрыялам на уроках гісторыі.

Увыніку вывучэння вучэбнай дысцыпліны студэнт павінен **валодаць:**

- археалагічнай тэрміналогіяй;
- навыкамі вызначэння і датавання помнікаў;
- тыпалагічным метадам вызначэння артэфектаў.

Вывучэнне вучэбнай дысцыпліны «Археалогія Беларусі» павінна забяспечыць фарміраванне ў студэнтаў універсальных і базавых прафесійных кампетэнцый:

УК-4. Працаваць у калектыве, талерантна ўспрымаць сацыяльныя, этнічныя, канфесійныя, культурныя і іншыя адрозненні.

БПК-9. Вылучаць асноўныя археалагічныя перыяды і археалагічныя культуры Беларусі, выкарыстоўваць навуковы катэгарыяльны апарат пры іх характарыстыцы і апісанні.

На вывучэнне вучэбнай дысцыпліны «Археалогія Беларусі» па спецыяльнасцях 1-02 01 01 «Гісторыя і грамадазнаўчыя дысцыпліны», 1-02 01 02 «Гісторыя і сусветная мастацкая культура» і 1-02 01 03 «Гісторыя і экскурсійна-краязнаўчая работа» вучэбным планам адведзена ўсяго 108 гадзін (3 зал. адз.), з іх: аўдыторных – 48 гадзін (20 гадзіны – лекцый, 28 гадзін – семінарскіх заняткаў, з іх 6 – самастойная кіруемая работа), на самастойную работу – 60 гадзін, экзамен у 1 семестры.

На завочнай форме атрымання адукацыі па спецыяльнасці 1-02 01 01 «Гісторыя і грамадазнаўчыя дысцыпліны» вучэбным планам адведзена ўсяго 108 гадзін (3 зал. адз.): з іх аўдыторных – 12 гадзін (4 гадзіны – лекцый, 8 гадзін – семінарскіх заняткаў), на самастойную работу, экзамен на 1 курсе.

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА МАТЭРЫЯЛУ

Раздзел 1. Археалогія як навука.

Тэма 1.1. Паняцце археалогіі. Прадмет, задачы, метады.

Паняцце археалогіі. Пісьмовыя і рэчавыя крыніцы. Мацярык, культурны слой. Пахаванне, гарадзішча, паселішча, стаянка. Археалагічныя помнікі. Археалагічныя разведкі і раскопкі. Дакументаванне. Агульная характарыстыка прынцыпаў археалагічных раскопак. Стратыграфія. Ахова помнікаў.

Археалагічная перыядызацыя і храналогія. Апрацоўка крыніц. Адкрытыя і закрытыя археалагічныя комплексы. Даціроўка археалагічнага комплексу. Археалагічная культура. Сувязь археалогіі з іншымі крыніцамі. Археалагічныя калекцыі.

Тэма 1.2. Археалагічныя даследаванні на тэрыторыі Беларусі ў кантэксце сусветных археалагічных даследаванняў.

Славутыя археолагі сусвету.

Развіццё гістарычнага краязнаўства: першыя археалагічныя экспанаты і калекцыі. Даленга-Хадакоўскі як першы вучоны ў галіне археалогіі на тэрыторыі Беларусі. Дзейнасць Я. і К. Тышкевічаў у галіне археалогіі. І Крашэўскі. Дзейнасць археолагаў да 1917 г. Раскопкі курганаў, калекцыяніраванне знаходак і выставы, картаграфаванне знаходак. Археалагічныя з'езды. Даследаванне паселішчаў. Археалагічныя даследаванні ў 20-30-я гг. XX ст. Археалагічныя даследаванні другой паловы XX ст. Археалагічныя даследаванні ў XXI ст.

Раздзел 2. Археалагічная перыядызацыя.

Тэма 2.1. Палеаліт і мезаліт.

Падставы для археалагічнай перыядызацыі. Палеаліт. Ранні палеаліт: алдувайская, ашэльская і мусц'ерская эпохі. Неандэртальцы і Homo sapiens. Стаянкі алдувайскай эпохі. Каменныя вырабы алдувайскага часу. Стаянкі ашэльскай эпохі. Каменныя вырабы ашэльскага часу. Мусц'е: стаянкі і прылады. Чопер, сфероід, клівер, рубіла, скрэбла, востраканечнік, нуклеус. Рэтуш. Паляванне і збіральніцтва. Позні палеаліт. Прылады, матэрыялы, жытлы, заняткі. Паляўнічая магія, культ звяроў. Першабытны жывапіс.

Мезаліт. Мезалітычныя прылады. Мікраліты і макраліты. Асноўныя заняткі чалавека. Стаянкі. Мастацтва мезаліта.

Тэма 2.2. Палеагеаграфічны нарыс. Перашапачатковае засяленне тэрыторыі Беларусі. Палеалітычныя і мезалітычныя культуры на тэрыторыі Беларусі.

Муравінскае міжледавікоўе. Паазерскае злядзененне.

Мусцёрская эпоха на тэрыторыі Беларусі. Юравіцкая познепалеалітычная стаянка. Бердыжская стаянка.

Фінальны палеаліт. Гамбургская культура. Культура бромэ-лінгбі. Свідэрская культура. Грэнская культура. Валкушанская культура.

Мезаліт. Пясочнароўская культура. Кундская культура. Бутаўская культура. Кудлаеўская культура. Каморніцкая культура. Яніславіцкая культура. Помнікі нарачанскага тыпу.

Тэма 2.3. Неаліт. Неалітычныя культуры на тэрыторыі Беларусі.

Неалітычныя паселішчы. Прылады працы. Асноўныя заняткі. Стаянкі і жыллы. Кераміка.

Днепра-данецкая культура. Нёманская культура. Прыпяцка-нёманская культура. Верхнедняпроўская культура. Нарвенская культура. Культура грабенчата-ямкавай керамікі. Культура шарападобных амфар. Помнікі тыпу Бабінавічаў. Усвяцкая культура.

Тэма 2.4. Бронзавы век. Культуры бронзавага веку на тэрыторыі Беларусі.

Энеаліт. Прылады працы. Заняткі. Жыллы. Кераміка. Трыпольская культура.

Сярэднедняпроўская культура. Культура палескай шнуравой керамікі. Паўночнабеларуская культура. Тшцінецкая культура. Помнікі сосніцкага тыпу. Культура сярэдняй і позняй бронзы Паазер'я.

Тэма 2.5. Жалезны век.

Прынцыпы прыгатавання жалезнай руды. Крыца. Домніца.

Культура Урарту. Скіфы і сарматы. Антычныя дзяржавы Паўночнага Прычарнамор'я.

Тэма 2.6. Жалезны век на тэрыторыі Беларусі.

Мілаградская і паморская культуры. Культура штрыхаванай керамікі. Днепра-двінская культура. Зарубінецкая культура. Кіеўская і вельбарская культуры.

Культуры ранняга сярэднявек'я: помнікі тыпу Прагі-Корчак і Лукі-Райкавецкай, калочынская, банцараўская, культуры ранніх доўгіх курганаў і ўсходнелітоўскіх курганаў.

Раздел 3. Сярэдневяковы перыяд.

Тэма 3.1. Усходнеславянскія саюзы пляменаў на тэрыторыі Беларусі па археалагічных даных.

Полацкія крывічы. Дрыгавічы. Радзімічы. Насельніцтва Панямоння.

Тэма 3.2. Сярэдневяковая вёска і гарады X-XIII стст. па археалагічных даных.

Сельскія паселішчы. Земляробства. Жывёлагадоўля, промыслы і рамёства.

Гарады Паўночнай і Цэнтральнай Беларусі. Гарады Паўднёвай Беларусі. Гарады беларускага Панямоння. Гарады Усходняй Беларусі.

Тэма 3.3. Эканамічнае развіццё і культура гарадоў X-XIII стст. на тэрыторыі Беларусі

Масавыя жыллы і гаспадарчыя пабудовы. Рэчавы інвентар. Тэхналогія рамёстваў. Гандаль і прыазныя вырабы. Манетныя і манетна-рэчавыя скарбы. Пісьменства. Мураванае дойлідства. Помнікі выяўленчага мастацтва.

Раздзел 4. Помнікі XIV-XVIII стст.

Тэма 4.1. Паселішча і могільнікі.

Гарады, іх функцыянальнае прызначэнне, тыпы гарадоў. Археалагічнае вывучэнне гарадоў. Тэрытарыяльна-планіровачнае развіццё гарадоў. Масавыя жыллы і гаспадарчыя пабудовы. Камунальныя пабудовы.

Мястэчкі: агульная характарыстыка і тыпы планіроўкі. Асаблівасці матэрыяльнай культуры мястэчак.

Замкі. Паняцце “замак”, тыпы замкаў. Археалагічнае вывучэнне замкаў.

Сельскія паселішчы. Матэрыяльная культура, сістэмы рассялення. Неўмацаваныя феадальныя сядзібы.

Манументальнае дойлідства. Абаронныя аб’екты. Культавыя пабудовы. Манастырскія комплексы. Помнікі грамадзянскага дойлідства.

Могільнікі. Вясковыя могільнікі. Агульная характарыстыка і тыпалогія пахаванняў. Пахаванні ў гарадах і мястэчках, іх археалагічнае вывучэнне. Познесярэдневяковыя паганскія свяцілішчы і культавыя аб’екты.

Тэма 4.2. Рэчавы матэрыял: тэхналогія, тыпалогія, храналогія

Вытворчасць жалеза, металічныя вырабы. Прылады працы і побытавыя рэчы: асартымент, тыпалогія, храналогія. Зброя, рыштунак вершніка. Ліцейная справа. Вырабы з каляровага металу.

Вырабы з гліны. Керамічны посуд: асартымент, тыпалогія, храналогія, тэхналогія апрацоўкі. Імпартныя рэчы. Будаўнічыя матэрыялы. Кафля і кафляныя печы.

Вырабы са шкла: асартымент, тыпалогія, храналогія, тэхналогія апрацоўкі.

Вырабы са скуры, іх апрацоўка, інструмент, тэхналогія пашыву.

Дрэва, костка, камень: апрацоўка і вырабы.

Матэрыялы нумізматыкі, сфрагістыкі, метралогіі, знойдзеныя пры раскопках.

ВУЧЭБНА-МЕТАДЫЧНАЯ КАРТА ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЫ

«Археалогія Беларусі»

па спецыяльнасцях: 1-02 01 01 Гісторыя і грамадазнаўчыя дысцыпліны, 1-02 01 02 Гісторыя і сусветная мастацкая культура і
1-02 01 03 Гісторыя і экскурсійна-краязнаўчая работа
(дзённая форма атрымання адукацыі)

Нумар раздзела, тэмы, занятка	Назва раздзела, тэмы, занятка, пералік вивучаемых пытанняў	Колькасць аўдыторных гадзін			Самостоятельная работа (внеаудиторная)	Магэрыальное забеспячэнне занятка (наглядныя, метадычныя дапаможнікі і інш.	Літаратура	Формы контроля ведаў
		Лекцыі	Практычныя (семинарскія) заняткі	Кіруемая самастойная работа студэнтаў				
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1 семестр								
1	Археалогія як навука.	2	2	2 (с.)	10			
1.1	Паняцце археалогіі. Прадмет, задачы, метады. 1. Паняцце археалогіі. 2. Археалагічныя помнікі. 3. Археалагічныя разведкі і раскопкі. 4. Ахова помнікаў. 5. Археалагічная культура.	2	2		6	Мульцімедыйнае суправаджэнне: прэзентацыя “Археалогія: прадмет, задачы, метады”	[1]	кантроль канспектаў
1.2	Археалагічныя даследаванні на тэрыторыі Беларусі ў кантэксце сусветных археалагічных даследаванняў. 1. Славутыя археалагі сусвету.			2 с.	4	Мульцімедыйнае суправаджэнне	[1]	Вуснае апытанне

	2. Беларускія археолагі. 3. Археалагічныя з'езды. 4. Археалагічныя даследаванні ў 20-30-я гг. XX ст. 5. Археалагічныя даследаванні другой паловы XX ст. 6. Археалагічныя даследаванні ў XXI ст.							
2	Раздзел 2. Археалагічная перыядызацыя.	8	10	2 (с.)	24			
2.1	Палеаліт і мезаліт. 1. Падставы для археалагічнай перыядызацыі. 2. Палеаліт. 3. Мезаліт.	2	2		4	Мульцімедыйнае суправаджэнне: прэзентацыя	[1]	Вусныя адказы
2.2	Палеагеаграфічны нарыс. Перашапачатковае засяленне тэрыторыі Беларусі. Палеалітычныя і мезалітычныя культуры на тэрыторыі Беларусі. 1. Перашапачатковае засяленне тэрыторыі Беларусі. 2. Палеалітычныя культуры на тэрыторыі Беларусі. 3. Мезалітычныя культуры на тэрыторыі Беларусі.		2		4	Мульцімедыйнае суправаджэнне	[1]	Вуснае апытанне
2.3	Неаліт. Неалітычныя культуры на тэрыторыі Беларусі. 1. Днепра-данецкая культура. 2. Нёманская культура. 3. Прыпяцка-нёманская культура. 4. Верхнедняпроўская культура. 5. Нарвенская культура. 6. Культура грабенчата-ямкавай керамікі. 7. Культура шарападобных амфар. 8. Помнікі тыпу Бабінавічаў. 9. Усвяцкая культура.	2	2		4	Мульцімедыйнае суправаджэнне		Праверка канспектаў
2.4	Бронзавы век. Культуры бронзавага веку на тэрыторыі Беларусі. 1. Энеаліт. 2. Трыпольская культура. 3. Сярэднедняпроўская культура.	2	2		4	Мульцімедыйнае суправаджэнне	[1]	Вуснае апытанне

	4. Культура палескай шнуравой керамікі. 5. Паўночнабеларуская культура. 6. Тшцінецкая культура. 7. Помнікі сосніцкага тыпу. 8. Культура сярэдняй і позняй бронзы Паазер'я.							
2.5	Жалезны век. 1. Прынцыпы прыгатавання жалезнай руды. 2. Культура Урарту. 3. Скіфы і сарматы. 4. Антычныя дзяржавы Паўночнага Прычарнамор'я.			2 (с.)	4	Мультимедийное сопровождение	[1]	Вуснае апытанне
2.6	Жалезны век на тэрыторыі Беларусі 1. Мілаградская і паморская культуры. 2. Культура штрыхаванай керамікі. 3. Днепро-двінская культура. 4. Зарубінецкая культура. 5. Кіеўская і вельбарская культуры. 6. Культуры ранняга сярэднявекі	2	2		4			
3	Раздел 3. Сярэднявекі перыяд.	6	8		16			
3.1	Усходнеславянскія саюзы пляменаў на тэрыторыі Беларусі па археалагічных даных. 1. Полацкія крывічы. 2. Дрыгавічы. 3. Радзімічы. 4. Насельніцтва Панямоння.	2	2		4	Мульцімедыйнае суправаджэнне	[1]	Вуснае апытанне
3.2	Сярэднявекі вёска і гарады X-XIII стст. па археалагічных даных. 1. Сельскія паселішчы. 2. Гарады Паўночнай і Цэнтральнай Беларусі. 3. Гарады Паўднёвай Беларусі. 4. Гарады беларускага Панямоння. 5. Гарады Усходняй Беларусі.	2	2		6	Мульцімедыйнае суправаджэнне	[1]	Кантроль канспектаў, падрыхтоўка прэзентацый

3.3	Эканамічнае развіццё і культура гарадоў X-XIII стст. на тэрыторыі Беларусі. 1. Масавыя жытлы і гаспадарчыя пабудовы. 2. Рэчавы інвентар. 3. Тэхналогія рамёстваў. 4. Гандаль і прыазныя вырабы. 5. Манетныя і манетна-рэчавыя скарбы. 6. Пісьменства. 7. Мураванае дойлідства. Помнікі выяўленчага мастацтва.	2	4		6	Мульцімедыйнае суправаджэнне		Кантроль канспектаў, падрыхтоўка прэзентацый, рэйтынгавая кантрольная № 2 “Сярэдневяковы перыяд”
4.	Раздзел 4. Помнікі XIV-XVIII стст.	4	2	2 (с.)	10			
4.1	Паселішча і могільнікі. 1. Гарады. 2. Замкі. 3. Мясцічкі. 4. Сельскія паселішчы. 5. Могільнікі.	2	2		4	Мульцімедыйнае суправаджэнне	[1]	Кантроль канспектаў, падрыхтоўка прэзентацый
4.2	Рэчавы матэрыял: тэхналогія, тыпалогія, храналогія. 1. Вытворчасць жалеза, металічныя вырабы. 2. Вырабы з гліны. 3. Вырабы са шкла. 4. Вырабы са скуры. 5. Дрэва, костка, камень: апрацоўка і вырабы. 6. Матэрыялы нумізматыкі, сфрагістыкі, метралогіі, знойдзеныя пры раскопках.	2		2 (с.)	6	Мульцімедыйнае суправаджэнне	[1]	Кантроль канспектаў, падрыхтоўка прэзентацый, рэйтынгавая кантрольная № 3 “Помнікі XIV-XVIII стст.”
	Усяго	20	22	6 (с.)	60			экзамен

ВУЧЭБНА-МЕТАДЫЧНАЯ КАРТА ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЫ
«Археалогія Беларусі»

па спецыяльнасці: 1-02 01 01 Гісторыя і грамадазнаўчыя дысцыпліны
(завочная форма атрымання адукацыі)

Номер раздела, темы, занятия	Название раздела, темы, занятия, перечисление изучаемых вопросов	Количество аудиторных часов		Материальное обеспечение занятия (наглядные, методические пособия и др.	Литература	Формы контроля знаний
		Лекции	Практические (семинарские) занятия			
1	Археалогія як навука	2				
1.1	Паняцце археалогіі. Прадмет, задачы, метады. 1. Паняцце археалогіі. 2. Археалагічныя помнікі. 3. Археалагічныя разведкі і раскопкі. 4. Ахова помнікаў. 5. Археалагічная культура.	2		Мульцімедыйнае суправаджэнне:	[1]	Вуснае апытанне
2.	Раздел 2. Археалагічная перыядызацыя.	2	2			
2.1	Палеаліт і мезаліт. 1. Падставы для археалагічнай перыядызацыі. 2. Палеаліт. 3. Мезаліт.	2		Мульцімедыйнае суправаджэнне:	[1]	Кантроль канспектаў
2.3	Неаліт. Неалітычныя культуры на тэрыторыі Беларусі.		2	Мульцімедыйнае суправаджэнне:		Вуснае апытанне, рэйтынговая кантрольная

						работа № 1 “Археалагічная перыядызацыя”
3.	Раздел 3. Сярэдневяковы перыяд.		6			
3.1	Усходнеславянскія саюзы пляменаў на тэрыторыі Беларусі па археалагічных даных. 1. Полацкія крывічы. 2. Дрыгавічы. 3. Радзімічы. 4. Насельніцтва Панямоння.		2	Мульцімедыйнае суправаджэнне	[1]	Вуснае апытанне, падрыхтоўка прэзентацый
3.3	Эканамічнае развіццё і культура гарадоў X-XIII стст. на тэрыторыі Беларусі. 1. Масавыя жыллы і гаспадарчыя пабудовы. 2. Рэчавы інвентар. 3. Тэхналогія рамёстваў. 4. Гандаль і прыазныя вырабы. 5. Манетныя і манетна-рэчавыя скарбы. 6. Пісьменства. 7. Мураванае дойлідства. Помнікі выяўленчага мастацтва.		2	Мультимедийное сопровождение Карта: «Россия в первой четверти XVIII в.» Мультимедийное сопровождение	[1]	Вуснае апытанне, падрыхтоўка прэзентацый
4.1	Паселішча і могільнікі. 1. Гарады. 2. Замкі. 3. Мясцічкі. 4. Сельскія паселішчы. 5. Могільнікі.		2	Мультимедийное сопровождение	[1; 2]	Вуснае апытанне, падрыхтоўка прэзентацый
	Усяго	4	8			экзамен

ІНФАРМАЦЫЙНА-МЕТАДЫЧНАЯ ЧАСТКА

ЛІТАРАТУРА

Асноўная літаратура

1. Загорульскі, Э. М. Археалогія : пособие / Э. М. Загорульскі. – Мінск : Беларус. гос. ун-т, 2020. – 343 с.
2. Калечыц, А. Г. Мезалітычныя помнікі Беларусі / А. Г. Калечыц, А. У. Коласаў. – Мінск : Беларус. навука, 2021. – 369 с.

Дадатковая літаратура

1. Археалогія Беларусі : у 4 т. / Нац. Акад. навук Беларусі, Ін-т гісторыі. – Мінск, 1997–2001.
2. Богомольніков, В. В. Радимічы (по матэрыялам курганов X–XII вв.) / В. В. Богомольніков. – Гомель : Гомель. гос. ун-т ім. Ф. Скарыны, 2004. – 226 с.
3. Дук, Д. У. Археалагічныя комплексы пасадаў Полацка IX–XVIII стст. (па выніках раскопак 2004–2012 гг.) / Д. У. Дук. – Наваполацк : Полац. дзярж. ун-т, 2014. – 252 с.
4. Егорейченко, А. А. Культуры штрихованной керамики / А. А. Егорейченко. – Мінск : Беларус. гос. ун-т, 2006. – 207 с.
5. Загорульскі, Э. М. Вишинскі замак / Э. М. Загорульскі. – Мінск : Беларус. гос. ун-т, 2004. – 159 с.
6. Загорульскі, Э. М. Славяне: происхождение и расселение на территории Беларуси / Э. М. Загорульскі. – Мінск : Беларус. гос. ун-т, 2012. – 315 с.
7. Заяц, Ю. А. Заславль в эпоху феодализма / Ю. А. Заяц. – Мінск : Наука и техника, 1995. – 207 с.
8. Калечиц, Е. Г. Первоначальное заселение территории Беларуси / Е. Г. Калечиц. – Мінск : Наука и техника, 1984. – 159 с.
9. Калядзінскі, Л. У. Асновы археалогіі: уводзіны ў прадмет : вучэб.-метадыч. дапаможнік / Л. У. Калядзінскі. – Мінск : Беларус. дзярж. пед. ун-т, 2013. – 197 с.
10. Левко, О. Н. Практическая археология : учеб. пособие / О. Н. Левко. – Могилев : Могилев. гос. ун-т, 2006. – 256 с.

**Прыкладны спіс пытанняў да экзамену па курсу
«Археалогія Беларусі»**

1. Археалогія як навука: археалагічныя помнікі.
2. Археалогія як навука: тэрміналогія.
3. Методыка археалагічных даследаванняў і метады даціроўкі.
4. Станаўленне археалогіі як навукі.
5. Вядомыя археолагі сусвету і іх даследаванні.
6. Археалагічныя даследаванні на тэрыторыі Беларусі.
7. Прынцыпы археалагічнай перыядызацыі.
8. Верхні палеаліт.
9. Культурны фінальнага палеаліта.
10. Археалагічнае вывучэнне каменнага века на тэрыторыі Беларусі.
11. Палеаліт на тэрыторыі Беларусі.
12. Мезаліт: агульная характарыстыка.
13. Мезаліт на тэрыторыі Беларусі.
14. Свідэрская культура.
15. Грэнская культура.
16. Культура броммэ-лінгбі.
17. Бутаўская культура.
18. Яніславіцкая культура.
19. Неаліт: агульная характарыстыка.
20. Неаліт на тэрыторыі Беларусі.
21. Сацыяльныя адносіны, матэрыяльная і духоўная культура ў каменным веку.
22. Энеаліт і бронзавы век: агульная характарыстыка.
23. Энеаліт і бронзавы век на тэрыторыі Беларусі.
24. Жалезны век: агульная характарыстыка.
25. Мілаградская культура.
26. Культура штрыхаванай керамікі.
27. Днепра-двінская культура.
28. Зарубінецкая культура.
29. Паморская культура.
30. Вельбарская культура.
31. Культурны ранняга сярэднявекі: калочынская культура.
32. Культурны ранняга сярэднявекі: банцараўская культура.
33. Археалогія ранняга сярэднявекі: культура смаленска-полацкіх доўгіх курганаў.
34. Археалогія ранняга сярэднявекі: пражская культура.
35. Усходнеславянскія і балцкія плямёны на тэрыторыі Беларусі: дрыгавічы.

36. Усходнеславянскія і балцкія плямёны на тэрыторыі Беларусі: радзімічы
37. Усходнеславянскія і балцкія плямёны на тэрыторыі Беларусі: крывічы.
38. Усходнеславянскія і балцкія плямёны на тэрыторыі Беларусі: усходнелітоўскія курганы і каменныя магілы.
39. Даныя археалогіі і пісьменнасці пра балтаў і славян.
40. Археалагічнае вывучэнне сярэдневякоўя на тэрыторыі Беларусі.
41. Археалогія сярэдневякоўя X-XIII стст.: неумацаваныя паселішчы.
42. Археалогія сярэдневякоўя X-XIII стст.: гарадзішча.
43. Узнікненне і развіццё гарадоў на тэрыторыі Беларусі X-XIII стст.
44. Планіроўка і забудова гарадоў Беларусі ў X-XIII стст. па археалагічных даных.
45. Сярэдневяковая вёска і горад X-XIII стст. па археалагічных даных: планіроўка паселішчаў і гарадзішчаў.
46. Сярэдневяковая вёска і горад X-XIII стст. па археалагічных даных: матэрыяльная культура гарадзішчаў
47. Сярэдневяковая вёска і горад X-XIII стст. па археалагічных даных: земляробства.
48. Сярэдневяковая вёска і горад X-XIII стст. па археалагічных даных: жывёлагадоўля.
49. Сярэдневяковая вёска і горад X-XIII стст. па археалагічных даных: паляванне.
50. Сярэдневяковая вёска і горад X-XIII стст. па археалагічных даных: рыбалоўства і збіральніцтва, хатнія промыслы.
51. Эканоміка Беларусі X-XIII стст. па археалагічных даных: промыслы.
52. Ювельнае дело на тэрыторыі Беларусі ў X-XIII стст. па археалагічным даным.
53. Развіццё рамяства ремесла на тэрыторыі Беларусі ў X-XIII стст. па археалагічных даных.
54. Археалагічныя даныя пра гандаль і знешнія сувязі ў X-XIII стст.
55. Духоўная культура насельніцтва Беларусі ў X-XIII стст. па археалагічных даных.
56. Распаўсюджанне пісьменнасці сярод насельніцтва сярэдневяковай Беларусі па археалагічных даных.
57. Археалагічнае вывучэнне позняга сярэдневякоўя на тэрыторыі Беларусі.
58. Археалогія позняга сярэдневякоўя: гарады.
59. Археалогія позняга сярэдневякоўя: мястэчкі.
60. Археалогія позняга сярэдневякоўя: сельскія пасяленні.
61. Археалогія позняга сярэдневякоўя: замкі.
62. Археалогія позняга сярэдневякоўя: цэрквы абарончага значэння.

63. Манументальнае дойдства: архітэктурна абарончых аб'ектаў XIV-XVIII стст. па археалагічных даных.
64. Манументальнае дойдства: гарадскія культовыя аб'екты XIV-XVIII стст. па археалагічных даных.
65. Манументальнае дойдства: манастырскія комплексы XIV-XVIII стст. па археалагічных даных.
66. Манументальнае дойдства: помнікі грамадзянскай архітэктурны XIV-XVIII стст. па археалагічных даных.
67. Археалагічнае вывучэнне гарадскіх і сельскіх пахаванняў і сельскіх захороненняў XIV-XVIII стст. па археалагічных даных.
68. Позднесярэднявекавыя паганскія свяцілішчы і культавыя аб'екты XIV-XVIII стст.
69. Матэрыяльная культура Беларусі XIV-XVIII стст.: посуд.
70. Матэрыяльная культура Беларусі XIV-XVIII стст.: керамічныя вырабы.
71. Матэрыяльная культура Беларусі XIV-XVIII стст.: вырабы з метала.
72. Матэрыяльная культура Беларусі XIV-XVIII стст.: вырабы з шкла, косці, каменя, скуры.
73. Металургія чорных металаў у XIV-XVIII стст.
74. Прылады працы і бытавыя рэчы: рамесныя інструменты, сельскагаспадарчыя і бытавыя інструменты XIV-XVIII стст.
75. Зброя, узбраенне вершніка і баявога каня XIV-XVIII стст.
76. Вырабы з каляровага метала XIV-XVIII стст. Манеты, скарбы XIV-XVIII стст.

**Метадычныя рэкамендацыі
па арганізацыі і выкананню самастойнай работы студэнтаў
па вучэбнай дысцыпліне
«Археалогія Беларусі»**

Мэтай метадычных рэкамендацый з'яўляецца павышэнне эфектыўнасці вучэбнага працэса, у тым ліку дзякуючы самастойнай рабоце, у якой студэнт становіцца актыўным суб'ектам навучання, што азначае:

- здольнасць займаць у навучанні актыўную пазіцыю;
- гатоўнасць мабілізаваць інтэлектуальныя і валявыя намаганні для дасягнення вучэбных мэтаў;
- уменне праектаваць, планаваць і прагназаваць вучэбную дзейнасць;
- звычку ініцыяваць сваю пазнавальную дзейнасць на падставе ўнатранай палажыцельнай матывацыі;
- асазнанне сваіх патэнцыйных вучэбных магчымасцяў і псіхалагічную гатоўнасць скласці праграму дзеяння па самаразвіццю.

Віды самастойнай работы студэнтаў

<i>Рэпрадуктыўная самастойная работа</i>	Самастойнае прачытанне, прагляд, канспектаванне вучэбнай літаратуры, праслухоўванне лекцыі, завучванне, пераказ, запамінанне, Інтэрнэт-рэсурсы, паўтарэнне вучэбнага матэрыяла
<i>Пазнавальна-пошукавая самастойная работа</i>	Падрыхтоўка паведамленняў, дакладаў, вытупленняў на семінарскіх і практычных занятках, падбор літаратуры па дысцыплінарных праблемах і інш.
<i>Творчая самастойная работа</i>	Напісанне навуковых публікацый, удзел у навукова-даследчай рабоце, удзел у студэнцкай навуковай канферэнцыі

Арганізацыя і кантроль самастойнай работы

Для паспяховага выканання самастойнай работы студэнтаў неабходна планаванне і кантроль з боку выкладчыкаў. Аўдыторная самастойная работа выконваецца студэнтамі на лекцыях, семінарскіх занятках, і, такім чынам, выкладчык павінен загадзя пабудаваць сістэму самастойнай работы, улічваючы ўсе яе ормы, мэты, адбіраючы вучэбную і навуковую інфармацыю і сродкі (метадычных) камунікацый, прадумываючы ролю студэнта ў гэтым працэсе і свай удзел у ім.

Пытанні для самастойнай работы студэнтаў, указаныя ў вучэбнай праграме дысцыпліны, прапануюцца выкладчыкамі ў пачатку вывучэння дысцыпліны. Студэнты маюць права самастойна выбіраць дадаткова выбіраць тэмы, якія іх цікавяць, для самастойнай работы.

Змест дзейнасці выкладчыка і студэнта пры выкананні самастойнай работы

Асноўныя характарыстыкі	Дзейнасць выкладчыка	Дзейнасць студэнтаў
Мэта выканання СР	-тлумачыць мэту і сэнс выканання СР; -дае разгорнуты або кароткі інструктаж аб патрабаваннях, прад'яўляемых да СР і спосабах яе выканання; -дэманструе ўзор СР.	-разумее і прымае мэту СР як асобна значную; -знаёміцца з патрабаваннямі да СР.
Матывацыя	-раскрывае тэарэтычную і практычную значнасць выканання СР, тым самым фарміруе ў студэнта пазнавальную патрэбу і гатоўнасць да выканання СР; -матывае студэнта на дасягненне поспеха.	-фарміруе ўласную пазнавальную патрэбу ў выкананні СР; - фарміруе устаноўку і прымае рашэнне аб выкананні СР.
Кіраванне	-ажыццяўляе кіраванне шляхам мэтан ўздзеяння на працэс выканання СР; -дае агульныя арыенціры выканання СР	-на аснове валодання абагуленым прыёмам сам ажыццяўляе кіраванне СР (праектуе, планіруе, рацыянальна размяркоўвае час і г.д.)
Кантроль і карэкцыя выканання СР	- ажыццяўляе папярэдні кантроль, які мяркуе выўленне зыходнага ўзроўня гатоўнасці студэнта да выканання СР; - ажыццяўляе выніковы кантроль канечнага выніка выканання СР	- ажыццяўляе бягучы аперацыйны самакантроль за ходам выканання СР; -выяўляе, аналізуе і выпраўляе памылкі і ўносіць карэктывы ў работу, адсочвае ход выканання СР; -вядзе пошук аптымальных спосабаў выканання СР; - ажыццяўляе рэфлексійныя адносіны да ўласнай дзейнасці; - ажыццяўляе выніковы самакантроль выніка СР
Ацэнка	-на аснове параўнання выніка з узорам, загадзя заданымі крытэрыямі, дае ацэнку СР;	-на падставе суаднясення выніка з мэтай дае самаацэнку СР, сваім

	<p>-выяўляе тыповыя памылкі, падкрэслівае станоўчыя і адмоўныя бакі, дае метадычныя саветы па выкананні СР, вызначае далейшыя шляхі выканання СР;</p> <p>-усталёўвае узровень і вызначае якасць прасоўвання студэнта і тым самым фарміруе ў яго матывацыю дасягнення поспеха ў вучэбнай дзейнасці.</p>	<p>пазнавальным магчмасцям, здольнасцям і якасцям.</p>
--	--	--

Пазааўдыторная самастойная работа студэнтаў (далей самастойная работа) – плануемая вучэбная, вучэбна-даследчая, навукова-даследчая дзейнасць студэнтаў, кая ажыццяўляецца ў пазааўдыторны час на заданню і пры метадычным кіраўніцтве выкладчыка, але без яго непасрэднага ўдзелу. Яна ўключае ў сябе:

- падрыхтоўку да аўдыторных заняткаў (лекцый, практычных, семінарскіх і інш.) і выкананне адпаведных заданняў;
- самастойную работу над асобнымі тэмамі вучэбных дысцыплін у адпаведнасці з вучэбна-тэматычнымі планами;
- напісанне дакладаў, эссе;
- падрыхтоўку да ўсіх відаў кантрольных іспытаў, у тым ліку, да залікаў;
- удзел у навуковых і навукова-практычных канферэнцыях, семінарах, кангрэсах і т.п.

Выкананне любога віда амастойнай работы мяркуе праходжанне студэнтамі наступных этапаў:

- вызнаэнне мэты самастойнай работы;
- канкрэтызацыя пазнавальнай (праблемнай або практычнай) задачы;
- самаацэнка гатоўнасці да самастойнай работы па рашэнню пастаўленай або абранай задачы;
- выбар адэкватнага спосаба дзеянняў, які вядзе да рашэння задачы (выбор шляхоў і сродкаў для яе вырашэння);
- планаванне (самастойна або з дапамогай выкладчыка) самастойнай работы па рашэнню задачы;
- рэалізацыя праграмы выканання самастойнай работы.

Метадычныя саветы і рэкамендацыі да заданняў

Усе тыпы заданняў, якія выконваюць студэнты, у тым ліку, у працэсе самастойнай работы, змяшчаюць устаноўку на набыццё і замацаванне вызначанага Дзяржаўным адукацыйным стандартам вышэйшай прафесійнай адукацыі аб'ёма ведаў, а таксама на фарміраванне ў рамках гэтых ведаў некаторых навыкаў разумовых аперацый – умення ацэньваць, аналізаваць, параўноўваць, каментавать і г.д. некаторыя заданні патрабуюць тлумачэння:

1. Пракаментавачь выказванне – патлумачыць якая ідэя заключана ў фрагменце, аб якой пазіцыі аўтара яна сведчыць.

2. Параўнаць – выявіць падобнасць і адрозненне пазіцый па вызначаных прыкметах.

3. Абаснаваць адзін з некалькіх прапанаваных варыянтаў адказаў – прывесці аргументы на карысць правільнасці абранага варыянта адказа і паказаць, у чым памылковасць іншых варыянтаў.

4. Аргументаваць (абаснаваць, даказаць, патлумачыць) адказ.

5. Правесці аналіз – аставіць іх з мэтай выяўлення раскласці з'явы, якія вывучаюцца, на складовыя часткі, супаставіць іх з мэтай выяўлення ў іх існага, неабходнага і вызначальнага.

6. Тэзісна выкласць ідэю, канцэпцыю, тэорыю – выкарыстоўваючы матэрыял вучэбных дапаможнікаў і іншай літаратуры, сцісла, але не ў шкоду зместу сфармуляваць асноўныя палажэнні вучэння.

7. Адлюстравачь схематычна – значыць раскрыць змест адказа ў выглядзе таблицы, малюнка, дыяграмы і іншых графічных форм.

Важной складаючай самастойнай пазааўдыторнай падрахтоўкі з'яўляецца работа з літаратурай да ўсіх відаў заняткаў: семінарскім, практычным, пры падрыхтоўцы да залікаў, тэсціраванню, удзел у навуковых канферэнцах.

Уменне працаваць з літаратурай азначае навучыцца асэнсавана карыстацца крыніцамі. Перад тым як прыступіць да засваення навуковай літаратуры, рэкамендуецца чытанне падручнікаў і вучэбных дапаможнікаў.

Вывучэнне навуковай, вучэбнай і іншай літаратуры патрабуе вядзення рабочых запісаў.

Форма запісаў можа быць вельмі разнастайнай: просты або разгорнуты план, тэзісы, цытаты, канспект.

Студэнтам рэкамендуецца самастойна выконваць даклады, індывідуальныя пісьмовыя заданні і практыкаванні, прапануемыя пры падрыхтоўцы да семінарскіх заняткаў. Работа, якая звязана з вырашэннем гэтых задач і практыкаванняў, прадстаўляе сабой від інтэлектуальнай практычнай дзейнасці. Яна садзейнічае выпрацоўцы умення і звычкі рабіць што-небудзь правільна, а таксама замацаванню навыкаў і ведаў па праблеме.

Метадычныя рэкамендацыі па напісанні пісьмовых, навукова-даследчых работ студэнтаў

Напісанне пісьмовых навукова-даследчых работ студэнтаў вырашае шэраг задач:

-навучанне студэнтаў самастойнаму пошуку і адбору вучэбнай і спецыяльнай навуковай літаратуры па прадмету;

-прывіццё навыкаў рэферыравання навуковых артыкулаў па праблематыцы вивучаемых дысцыплін;

-выпрацоўка ўмення падрыхтоўкі рэфератаў, дакладаў, выступленняў і паведамленняў;

-набыццё вопыту выступлення з дакладамі на семінарскіх занятках;

-сістэматызацыя, замацаванне і пашырэнне тэарэтычных і практычных

ведаў і навыкаў па вивучаемых дысцыплінах;

-далучэнне студэнтаў да вырашэння праблемных пытанняў па абранай тэме работы;

-навучанне студэнтаў выкладаць матэрыял ў выглядзе стройнай сістэмы тэарэтычных палажэнняў, звязаных лагічнай паслядоўнасцю і падмацаваных прыкладамі з практыкі.

Требования к выполнению самостоятельной работы студентов

№ п/п	Название темы, раздела	Кол-во часов на СРС	Задание	Форма выполнения
1.1	Паняцце археалогіі. Прадмет, задачы, метады.	6	<p>Паняцце археалогіі. Письмовыя і рэчавыя крыніцы. Мацярык, культурны слой. Пахаванне, гарадзішча, паселішча, стаянка. Археалагічныя помнікі. Археалагічныя разведкі і раскопкі. Дакументаванне. Агульная характарыстыка прынцыпаў археалагічных раскопак. Стратыграфія. Ахова помнікаў.</p> <p>Археалагічная перыядызацыя і храналогія. Апрацоўка крыніц. Адкрытыя і закрытыя археалагічныя комплексы. Даціроўка археалагічнага комплексу. Археалагічная культура. Сувязь археалогіі з іншымі крыніцамі. Археалагічныя калекцыі.</p>	Справаздача па індыўдуальных заданнях. Падрыхтоўка прэзентацыі
1.2	Археалагічныя даследаванні на тэрыторыі Беларусі ў кантэксце сусветных археалагічных даследаванняў.	4	<p>Славутыя археолагі сусвету.</p> <p>Развіццё гістарычнага краязнаўства: першыя археалагічныя экспанаты і калекцыі. Даленга-Хадакоўскі як першы вучоны ў галіне археалогіі на тэрыторыі Беларусі. Дзейнасць Я. і К. Тышкевічаў у галіне археалогіі. І Крашэўскі. Дзейнасць археолагаў да 1917 г. Раскопкі курганаў, калекцыяніраванне знаходак і выставы, картаграфаванне знаходак. Археалагічныя з'езды. Даследаванне паселішчаў. Археалагічныя даследаванні ў 20-30-я гг. XX ст. Археалагічныя даследаванні другой паловы XX ст. Археалагічныя даследаванні ў XXI ст.</p>	Падрыхтоўка прэзентацыі

2.1	Палеаліт і мезаліт.	4	<p>Падставы для археалагічнай перыядызацыі. Палеаліт. Ранні палеаліт: алдувайская, ашэльская і мусцёрская эпохі. Неандэртальцы і Homo sapiens. Стаянкі алдувайскай эпохі. Каменныя вырабы алдувайскага часу. Стаянкі ашэльскай эпохі. Каменныя вырабы ашэльскага часу. Мусцье: стаянкі і прылады. Чопер, сфероід, клівер, рубіла, скрэбла, востраканечнік, нуклеус. Рэтуш. Паляванне і збіральніцтва. Позні палеаліт. Прылады, матэрыялы, жытлы, заняткі. Паляўнічая магія, культ звяроў. Першабытны жывапіс.</p> <p>Мезаліт. Мезалітычныя прылады. Мікраліты і макраліты. Асноўныя заняткі чалавека. Стаянкі. Мастацтва мезаліта.</p>	Паведамленне. Падрыхтоўка прэзентацыі
2.2	Палеагеаграфічны нарыс. Перашапачатковае засяленне тэрыторыі Беларусі. Палеалітычныя і мезалітычныя культуры на тэрыторыі Беларусі.	4	<p>Муравінскае міжледавікоўе. Паазерскае злядзененне.</p> <p>Мусцёрская эпоха на тэрыторыі Беларусі. Юравіцкая познепалеалітычная стаянка. Бердыжская стаянка.</p> <p>Фінальны палеаліт. Гамбургская культура. Культура бромэ-лінгбі. Свідэрская культура. Грэнская культура. Валкушанская культура.</p> <p>Мезаліт. Пясочнароўская культура. Кундская культура. Бутаўская культура. Кудлаеўская культура. Каморніцкая культура. Яніславіцкая культура. Помнікі нарчанскага тыпу.</p>	Даклад
2.3	Неаліт. Неалітычныя культуры на тэрыторыі Беларусі.	4	Неалітычныя паселішчы. Прылады працы. Асноўныя заняткі. Стаянкі і жытлы. Кераміка.	Справаздача па індывідуальных заданнях. Падрыхтоўка прэзентацыі

			Днепра-данецкая культура. Нёманская культура. Прыпяцка-нёманская культура. Верхнедняпроўская культура. Нарвенская культура. Культура грабенчата-ямкавай керамікі. Культура шарападобных амфар. Помнікі тыпу Бабінавічаў. Усвяцкая культура.	
2.4	Бронзавы век. Культуры бронзавага веку на тэрыторыі Беларусі.	4	Энеаліт. Прылады працы. Заняткі. Жытлы. Кераміка. Трыпольская культура. Сярэднедняпроўская культура. Культура палескай шнуравой керамікі. Паўночнабеларуская культура. Тшцінецкая культура. Помнікі сосніцкага тыпу. Культура сярэдняй і позняй бронзы Паазер'я.	Паведамленне
2.5	Жалезны век.	4	Прынцыпы прыгатавання жалезнай руды. Крыца. Домніца. Культура Урарту. Скіфы і сарматы. Антычныя дзяржавы Паўночнага Прычарнамор'я.	Паведамленне. Падрыхтоўка прэзентацыі
2.6	Жалезны век на тэрыторыі Беларусі	4	Мілаградская і паморская культуры. Культура штрыхаванай керамікі. Днепа-двінская культура. Зарубінецкая культура. Кіеўская і вельбарская культуры. Культуры ранняга сярэднявек'я: помнікі тыпу Прагі-Корчак і Лукі-Райкавецкай, калочынская, банцараўская, культуры ранніх доўгіх курганаў і ўсходнелітоўскіх курганаў.	Падрыхтоўка прэзентацыі
3.1	Усходнеславянскія саюзы пляменаў на тэрыторыі Беларусі па археалагічных даных.	4	Полацкія крывічы. Дрыгавічы. Радзімічы. Насельніцтва Панямоння.	Справаздача па індывідуальных заданнях.
3.2	Сярэднявекавая вёска і гарады X-XIII стст. па археалагічных даных.	6	Сельскія паселішчы. Земляробства. Жывёлагадоўля, промыслы і рамёства. Гарады Паўночнай і Цэнтральнай	Справаздача па індывідуальных заданнях.

			Беларусі. Гарады Паўднёвай Беларусі. Гарады беларускага Панямоння. Гарады Усходняй Беларусі.	
3.3	Эканамічнае развіццё і культура гарадоў X-XIII стст. на тэрыторыі Беларусі.	6	Масавыя жыллы і гаспадарчыя пабудовы. Рэчавы інвентар. Тэхналогія рамёстваў. Гандаль і прыазныя вырабы. Манетныя і манетна-рэчавыя скарбы. Письменства. Мураванае дойлідства. Помнікі выяўленчага мастацтва.	Даклад
4.1	Паселішча і могільнікі.	4	Гарады, іх функцыянальнае прызначэнне, тыпы гарадоў. Археалагічнае вывучэнне гарадоў. Тэрытарыяльна-планіровачнае развіццё гарадоў. Масвае жыллё і гаспадарчыя пабудовы. Камунальныя пабудовы. Мястэчкі: агульная характарыстыка і тыпы планіроўкі. Асаблівасці матэрыяльнай культуры мястэчак. Замкі. Паняцце “замак”, тыпы замкаў. Археалагічнае вывучэнне замкаў. Сельскія паселішчы. Матэрыяльная культура, сістэмы рассялення. Неўмацаваныя феадальныя сядзібы. Манументальнае дойлідства. Абаронныя аб’екты. Культавыя пабудовы. Манастырскія комплексы. Помнікі грамадзянскага дойлідства. Могільнікі. Вясковыя могільнікі. Агульная характарыстыка і тыпалогія пахаванняў. Пахаванні ў гарадах і мястэчках, іх археалагічнае вывучэнне. Познесярэднявекавыя паганскія свяцілішчы і культавыя аб’екты.	Падрыхтоўка прэзентацыі

4.2	Рэчавы матэрыял: тэхналогія, тыпалогія, храналогія.	6	<p>Вытворчасць жалеза, металічныя вырабы. Прылады працы і побытавыя рэчы: асартымент, тыпалогія, храналогія. Зброя, рыштунак вершніка. Ліцейная справа. Вырабы з каляровага металу.</p> <p>Вырабы з гліны. Керамічны посуд: асартымент, тыпалогія, храналогія, тэхналогія апрацоўкі. Імпартныя рэчы. Будаўнічыя матэрыялы. Кафля і кафляныя печы.</p> <p>Вырабы са шкла: асартымент, тыпалогія, храналогія, тэхналогія апрацоўкі.</p> <p>Вырабы са скуры, іх апрацоўка, інструмент, тэхналогія пашыву.</p> <p>Дрэва, костка, камень: апрацоўка і вырабы.</p> <p>Матэрыялы нумізматыкі, сфрагістыкі, метралогіі, знойдзеныя пры раскопках.</p>	Падрыхтоўка прэзентацыі
	Усяго	60		

Пералік заданняў і кантрольных мерапрыемстваў кіруемай самастойнай работы студэнта

Тэма: Археалагічныя даследаванні на тэрыторыі Беларусі ў кантэксце сусветных археалагічных даследаванняў.

План:

1. Славутыя археалагі сусвету.
2. Беларускія археалагі.
3. Археалагічныя з'езды.
4. Археалагічныя даследаванні ў 20-30-я гг. XX ст.
5. Археалагічныя даследаванні другой паловы XX ст.
6. Археалагічныя даследаванні ў XXI ст.

Модуль I

Вывучыць матэрыялы вучэбной літаратуры і Інтэрнэт-рэсурсаў і падрыхтаваць даклад на адну з тэм:

1. Археалагічнае даследаванне Егіпта
2. Археалагічныя даследаванні крыта-мікенскай цывілізацыі.
3. Археалагічныя даследаванні амерыканскіх цывілізацый.
4. Археалагічныя даследаванні Вавілона.
5. Археалагічныя даследаванні Троі.
6. Беларускія археалагі XIX стст.
7. Археалагічныя даследаванні ў 20-30-я гг. XX ст.
8. Археалагічныя даследаванні другой паловы XX ст.
9. Археалагічныя даследаванні ў XXI ст.

Форма контролю – абмеркаванне дакладаў.

Модуль II

Падрыхтоўка мультымедыйных прэзентацый:

1. Славутыя археалагі сусвету.
2. Славутыя беларускія археалагі.

Форма кантроля – абарона творчага праекта.

Модуль III

Падрыхтоўка эссе:

“Динаміка археалагічных даследаванняў у часе і прасторы”

Літаратура:

1. Загорульский, Э. М. Археология : пособие / Э. М. Загорульский. – Минск : БГУ, 2020. – 343 с.
2. Археология Беларуси : у 4 т. / Нац. Акад. навук Беларусі, Ін-т гісторыі. – Мінск, 1997-2001.

3. Калядзінскі, Л.У. Асновы археалогіі: уводзіны ў прадмет : дапаможнік / Л. У. Калядзінскі. – Гродна, 2013. – 197 с.
4. Левко, О. Н. Практическая археология : учеб.пособие / О. Н. Левко. – Могилев : Изд-во Могилевского ун-та им. А. А. Кулешова, 2006. – 256 с.

Тэма: Жалезны век.

План:

1. Прынцыпы прыгатавання жалезнай руды.
2. Культура Урарту.
3. Скіфы и сарматы.
4. Антычныя дзяржавы Паўночнага Прычарнамор'я.

Модуль I

Вывучыць матэрыялы вучэбной літаратуры і Інтэрнэт-рэсурсаў і падрыхтаваць даклад на адну з тэм:

1. Тэхналогія выпрацоўкі жалеза па рэчавых і археалагічных даных.
2. Культура Урарту.
3. Плямёны скіфаў па археалагічных даных.
4. Плямёны сарматаў па археалагічных даных.
5. Антычныя дзяржавы Паўночнага Прычарнамор'я па археалагічных даных.

Модуль II

Падрыхтоўка мультымедычных прэзентацый:

1. Тэхналогія атрымання і апрацоўкі жалеза на тэрыторыі Беларусі і па-за яе межамі.
2. Культура і паўсядзёнае жыццё скіфаў па археалагічных даных.
3. Археалагічныя даныя пра дзяржавы Паўночнага Прычарнамор'я

Форма кантроля – абарона творчага праекта.

Модуль III

Падрыхтоўка эссе:

“Скіфская трыяда: знаходкі скіфскіх рэчаў на тэрыторыі Беларусі”

Літаратура:

1. Загорульский, Э. М. Археология : пособие / Э. М. Загорульский. – Минск : БГУ, 2020. – 343 с.
2. Археология Беларуси : у 4 т. / Нац. Акад. навук Беларусі, Ін-т гісторыі. Мінск, 1997-2001.
3. Калядзінскі, Л.У. Асновы археалогіі: уводзіны ў прадмет : дапаможнік / Л. У. Калядзінскі. – Гродна, 2013. – 197 с.

4. Левко, О. Н. Практическая археология : учеб.пособие / О. Н. Левко. – Могилев : Изд-во Могилевского ун-та им. А. А. Кулешова, 2006. – 256 с.

Тема: Рэчавы матэрыял XIV-XVIII стст.: тэхналогія, тыпалогія, храналогія.

План:

1. Вытворчасць жалеза, металічныя вырабы.
2. Вырабы з гліны.
3. Вырабы са шкла.
4. Вырабы са скуры.
5. Дрэва, костка, камень: апрацоўка і вырабы.
6. Матэрыялы нумізматыкі, сфрагістыкі, метралогіі, знойдзеныя пры раскопках

Модуль I

Вывучыць матэрыялы вучэбной літаратуры і Інтэрнэт-рэсурсаў і падрыхтаваць даклад на адну з тэм:

1. Металічныя вырабы XIV-XVIII стст. па археалагічных даных.
2. Вырабы з гліны XIV-XVIII стст. па археалагічных даных..
3. Вырабы са шкла XIV-XVIII стст. па археалагічных даных..
4. Вырабы са скуры XIV-XVIII стст. па археалагічных даных..
5. Дрэва, костка, камень у XIV-XVIII стст. па археалагічных даных: апрацоўка і вырабы.
6. Матэрыялы нумізматыкі, сфрагістыкі, метралогіі XIV-XVIII стст., знойдзеныя пры раскопках

Модуль II

Падрыхтоўка мультымедыйных прэзентацый:

1. Гліняны посуд, будаўнічыя матэрыялы і цацкі XIV-XVIII стст. па археалагічных даных.
2. Археалагічны матэрыял замкаў.
3. Драўляныя вырабы XIV-XVIII стст. па археалагічных даных.

Форма кантроля – абарона творчага праекта.

Модуль III

Падрыхтоўка эсэ:

Параўнаўчы аналіз знаходак IX-XIII і XIV-XVIII ст. (на прыкладзе сярэдневяковага горада Беларусі)

Літаратура:

1. Загорульский, Э. М. Археология : пособие / Э. М. Загорульский. – Минск : БГУ, 2020. – 343 с.
2. Археалогія Беларусі : у 4 т. / Нац. Акад. навук Беларусі, Ін-т гісторыі. – Мінск, 1997-2001.
3. Богомольников, В. В. Радимичи (по материалам курганов X-XII вв.) / В. В. Богомольников. – Гомель, ГГУ им. Ф. Скорины, 2004. – 226 с.
4. Дук, Д. У. Археалагічныя комплексы пасадаў Полацка IX–XVIII стст. (па выніках раскопак 2004-2-12 гг.) / Д. У. Дук. – Наваполацк : ПДУ, 2014. – 252 с.
5. Загорульский, Э. М. Вишинский замок / Э. М. Загорульский. – Минск : БГУ, 2004. – 159 с.
6. Загорульский, Э. М. Славяне: происхождение и расселение на территории Беларуси / Э. М. Загорульский. – Минск : БГУ, 2012. – 315 с.
7. Заяц, Ю. А. Заславль в эпоху феодализма / Ю. А. Заяц. – Минск : Наука и техника, 1995. – 207 с.
8. Калядзінскі, Л.У. Асновы археалогіі: уводзіны ў прадмет : дапаможнік / Л. У. Калядзінскі. – Гродна, 2013. – 197 с.
9. Левко, О. Н. Практическая археология : учеб.пособие / О. Н. Левко. – Могилев : Изд-во Могилевского ун-та им. А. А. Кулешова, 2006. – 256 с.

Пэралік выкарыстаных сродкаў дыягностыкі вынікаў вучэбнай дзейнасці

Для дыягностыкі кампетэнцый выкарыстоўваюцца наступныя формы:

1. Вусная форма:

- сумоўе;
- даклады на семінарах.

2. Пісьмовая форма:

- тэсты;
- кантрольная работа;
- пісьмовы экзамен;
- ацэніванне на аснове рэйтынгавай сістэмы.

Крытэрыі ацэнак вынікаў вучэбнай дзейнасці студэнта

Балы	Крытэрыі ацэнкі
1 (адзін)	Адмова ад адказу, поўная адсутнасць прафесійных кампетэнцый
2 (два)	Фрагментарныя веды ў рамках адукацыйнага стандарта; веданне асобных фактаў з гістарычных крыніц, якія рэкамендаваны праграмай дысцыпліны; няздольнасць выкарыстоўваць навуковую тэрміналогію; пасіўнасць на семінарскіх занятках
3 (тры)	Отсутствие полного объема знаний в рамках образовательного стандарта; знание части основной литературы, которая рекомендована учебной программой; значительные лингвистические и логические ошибки в использовании научной терминологии; неспособность ориентироваться в основных теориях и концепциях дисциплины; пассивность на семинарских занятиях
4 (чатыры)	Дастатковы аб'ём ведаў у рамках адукацыйнага стандарта; засваенне асноўнай літаратуры, якая рэкамендавана вучэбнай праграмай; уменне выкарыстоўваць навуковую тэрміналогію і рабіць высновы без істотных памылак; здольнасць арыентавацца ў асноўных тэорыях і канцэпцыях прадмета і даваць ім ацэнку; работа на семінарскіх занятках пад кіраўніцтвам выкладчыка
5 (пяць)	Дастатковы ўзровень ведаў у рамках вучэбнай праграмы; уменне карыстацца навукавай тэрміналогіяй, здольнасць рабіць высновы; валоданне асноўнымі тэорыямі дысцыпліны; засваенне асноўнай літаратуры, якая рэкамендавана вучэбнай праграмай, нязначныя памылкі пры выкананні вычэбных і прафесійных задач
6 (шэсць)	Сістэматызаваныя веды ў аб'ёме вучэбнай праграмы; выкарыстанне неабходнай навукавай тэрміналогіі; лагічна вытрыманыя адказы; уменне арыентавацца ў базавых тэрмінах і канцэпцыях дысцыпліны, даваць ім параўнаўчую ацэнку; самастойная работа на семінарскіх занятках, удзел у групавых абмеркаваннях, высокі ўзровень выканання культуры выканання заданняў
7 (семь)	Сістэматызаваныя, глыбокія і поўныя веды па ўсіх раздлах вучэбнай праграмы; выкарыстанне навукавай тэрміналогіі; лагічна вытрыманыя адказы, здольнасць рабіць абаснаваныя высновы; засваенне асноўнай і дадатковай літаратуры праграмы дысцыпліны; здольнасць арыентавацца ў асноўных тэорыях і даваць ім крытычную ацэнку; самастойная і актыўная работа на семінарскіх занятках
8 (восем)	Сістэматызаваныя, глыбокія і поўныя веды па ўсіх пытаннях у аб'ёме вучэбнай праграмы; выкарыстанне навукавай тэрміналогіі; здольнасць рабіць абаснаваныя высновы; валоданне метадамі

	<p>комплекснага аналіза і здольнасць самастойна вырашаць складаныя праблемы ў межах вучэбнай праграмы; засваенне асноўнай і дадатковай літаратуры, якая рэкамендавана ў рамках вучэбнай праграмы; засваенне асноўнай і дадатковай літаратуры, якая рэкамендавана праграмай; здольнасць арыентавацца у асноўных тэорыях і канцэпцыях і даваць ім крытычную ацэнку; актыўная самастойная работа на занятках, удзел у групавых абмеркаваннях</p>
<p>9 (дзесяць)</p>	<p>Выкананне патрабаванняў вучэбнай праграмы на высокім узроўні; поўнае і глыбокае засваенне асноўнай і дадатковай літаратуры па прадмету; безакорнае валоданне тэарэтычнымі ведамі і практычнымі навыкамі; стылістычна пісьменная, практычна правільная пабудова матэрыяла; дакладнае выкарыстанне навуковай тэрміналогіі, уменне арыентавацца ў тэорыях, канцэпцыях і накірунках вывучаемай дысцыпліны, даваць ім крытычную ацэнку, крытычную ацэнку, выкарыстоўваць навуковыя дасягненні ў іншых дысцыплінах; уменне самастойна творча вырашаць складаныя праблемы ў нестандартнай сітуацыі; веданне і удалае выкарыстанне сучасных інфармацыйных і адукацыйных тэхналогій.</p>
<p>10 (дзесяць)</p>	<p>Безумоўнае выкананне патрабаванняў вучэбнай праграмы на высокім узроўні; уменне самастойна вылучаць і выкарыстоўваць унутры прадметныя і міжпрадметныя сувязі вучэбнай дысцыпліны; свабоднае валоданне інфармацыяй з асноўных і дадатковых крыніц у рашэнні прафесійных задач; пошуковая творчая дзейнасць па рашэнні актуальных праблем вывучаемай дысцыпліны.</p>

ПРАТАКОЛ САГЛАСАВАННЯ ВУЧЭБНОЙ ПРАГРАМЫ

Назва вучэбнай дысцыпліны, з якой патрабуецца сагласаванне	Назва кафедры	Прапановы аб змяненнях у змесце вучэбнай праграмы установы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне	Рашэнне, прынятае кафедрай, распрацаваўшай вучэбную праграму (з указаннем даты і нумара пратакола)
Гісторыі Беларусі	Гісторыі Беларусі і славянскіх народаў	Змен няма	Рэкамендавана да зацвярджэння вучэбная праграма ў прадстаўленым варыянце (пратакол № 11 ад 24.03.2021)